

Arqueologia d'Amèrica

Codi: 100731
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	OT	3	0
2500241 Arqueologia	OT	4	0

Professor de contacte

Nom: Laura Mameli Iriarte
Correu electrònic: Laura.Mameli@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: No
Grup íntegre en espanyol: Sí

Equip docent

Laura Mameli Iriarte

Prerequisits

Els propis que marca la normativa del grau.

Objectius

Aquesta assignatura pretén brindar coneixement de la història humana en el continent americà, des de l'arribada de les primeres poblacions, fa mil·lennis, fins al sorgiment de les societats estatals. S'emfatitzarà la diversitat que ha caracteritzat a les societats, així com els processos de canvi, analitzant les seves causes i presentant els efectes observables en el registre arqueològic, a partir del que coneixem les dinàmiques de les societats i les seves transformacions. Per a això l'assignatura es basarà en la presentació i discussió d'evidències arqueològiques sobre les diferents societats de caça-recol·lecció que van habitar entorns summent diversos amb diferents estratègies econòmiques i socials. Igualment s'abordaran les transformacions econòmiques, tecnològiques i socials que van portar cap al sedentarisme d'alguns grups humans i que amb el temps van derivar en l'aparició de societats agrícoles i/o ramaderes. A partir de l'aparició de la vida sedentària, agrícola i ramadera, es van establir noves formes d'organització social, cada vegada més complexes fins a l'aparició de centres cerimonials, regnes, Estats i Imperis, que varen coexistir en el temps amb societats caçadores-recol·lectores, i fins i tot, en alguns casos, imperis, societats complexes i societats de caça-recol·lecció van coincidir en temps i espai. Es dedicaran la major part de sessions a les societats complexes de dues àrees: Mesoamèrica i Andes Centrals, on es van desenvolupar i van succeir societats summent complexes, arribant algunes a la seva fi a l'arribada dels europeus al Nou Món. En el recorregut cronològic de la història precolombina d'Amèrica, emfatitzarem les causes, processos i efectes socials més significatius que van donar origen a noves formes de vida al llarg de mil·lennis.

Es pretén, al llarg de l'assignatura, que les persones matriculades adquireixin un panorama sobre l'heterogeneïtat d'aquestes societats americanes des dels seus inicis, així com en referència als diversos abordatges per a la seva recerca històrica, conceptes i nocions fonamentals, criteris metodològics i capacitat crítica i analítica tant a nivell documental com davant l'evidència del registre arqueològic. L'objectiu és

conèixer la història social indígena americana i la seva diversitat social, caracteritzant mitjançant exemples concrets els diferents períodes en el seu desenvolupament al llarg del continent i fent èmfasi en la diversitat dels processos històrics.

Competències

Arqueologia

- Contextualitzar els conceptes de la teoria arqueològica i el seu origen, i distingir els principals debats epistemològics i metodològics en les ciències socials.
- Contextualitzar i analitzar processos històrics.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Utilitzar els principals mètodes, tècniques i instruments d'anàlisi en arqueologia.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar les tècniques i els instruments d'anàlisi adequats als casos d'estudi.
2. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi a la resolució de problemes relatius al camp d'estudi propi.
3. Avaluar críticament les fonts i els models teòrics.
4. Conèixer els debats arqueològics principals entorn de la prehistòria.
5. Dominar els processos de canvi que es produeixen a la prehistòria.
6. Dominar l'estructura diacrònica general del passat.
7. Expressar-se en la llengua estudiada, oralment i per escrit, utilitzant el vocabulari i la gramàtica de manera adequada.
8. Identificar el context en què s'inscriuen els processos històrics.
9. Interpretar les fonts materials i el registre arqueològic.
10. Participar en els debats orals realitzats a l'aula de manera crítica i utilitzant el vocabulari de la disciplina.
11. Transmetre els resultats de la recerca arqueològica i comunicar conclusions, de manera clara, tant oralment com per escrit, a un públic tant especialitzat com no especialitzat.

Continguts

Bloc 1 : La primera presència humana en el continent americà: Poblament, el període Paleoindi.
La història d'Amèrica té més de 500 anys. Panorama general de les societats prehistòriques americanes.
Tòpics respecte a Amèrica i a l'estudi de la seva història.

Context arqueològic. Heterogeneïtat del registre arqueològic americà.

Dimensions, marc geogràfic i diversitat ecològica del continent americà. Fi de la glaciació Wisconsin, avanços i reculades del gel. Transició Plistocè-Holocè, paleoambients, oscil·lacions i canvi ambiental. Qui i quan van poblar Amèrica? Teories acceptades. Corrents teòrics de l'alta i baixa antiguitat, postura intermèdia. Probables vies d'accés al nou continent i expansió de grups. L'evidència arqueològica. Jaciments e caçadors-recol·lectors del Període Pre-Puntes de Projectil. El Període Paleoindi, jaciments representatius al llarg del continent americà. Subsistència de les primeres poblacions, caça major d'animals pleistocènics. Tecnologia Clovis, Folsom, Cua de peix. Paleoamericans. Jaciments pleistocènics indubtables a Amèrica del Nord, Central i del Sud. L'extinció de la megafauna americana, teories sobre el rol dels grups humans en les extincions massives animals.

Bloc 2 : El canvi en l'explotació dels recursos: el període Arcaic

El Període Arcaic a Amèrica: Colonització de nous hàbitat i aprofitament de nous aliments. Explotació de recursos marins i litorals, caça menor d'animals, recol·lecció de fauna costanera, utilització d'espècies vegetals. Innovació tecnològica i diversificació en sistemes de subsistència.

Les representacions rupestres americanes.

La cultura Chinchorro del desert de Atacama.

Caçadors-recol·lectors i Caçadors-pescadors-recol·lectors. Exemples arqueològics a Amèrica del Nord. Exemples etnogràfics i arqueològics a Amèrica del Sud. El cas de la societat Yámana.

Bloc 3. La vida sedentària. El Formatiu o el procés de neolitització.

Cap a la producció d'aliments. Colonització de nous hàbitat i aprofitament de nous aliments. Centres de domesticació vegetal i animal. Problemàtiques, teories de les causes que van portar a l'agricultura i evidències arqueològiques en diverses regions. Casos de Mesoamèrica, Andes Centrals i Terres Baixes Amazòniques.

Els aliments vegetals que Amèrica va donar al món.

El sorgiment de la vida sedentària.

Bloc 4: Interrelacions ètniques, cap a una major complexitat social

El finançament de l'agricultura a Amèrica. Les primeres formes d'urbanisme.

L'origen de la ceràmica i altres tecnologies, tèxtils i agrícoles. El cas Valdivia-Real Alt a Andes Septentrionals.

Complexitat social a les dues àrees nuclears: Andes Centrals i Mesoamèrica.

Bloc 5. Les societats complexes: cabdillatges, prefectures i Estats.

El sorgiment de les societats complexes a Amèrica. L'aparició de centres cerimonials, organització política, econòmica i social a Mesoamèrica i Andes Centrals.

Desenvolupament en Mesoamèrica: Olmecas, Zapotecas, Teotihuacán, vida urbana, escriptura, calendaris i ciutats Estat. Els Estats Mayas, l'Imperi Asteca.

Desenvolupament a Andes Centrals: Caral, Chavín de Huantar, Paracas, Nazca, Moche, Tiahuanaco, Wari, Chimor, l'Imperi del Tawantinsuyu. Aliances, submissió, militarisme i expansió.

L'impacte de la conquesta a Mesoamèrica i Andes Centrals.

BLOC 6. Més enllà de les àrees nuclears. Heterogeneïtat en societats nòmades i l'impacte de la conquesta.

Indígenes de Colòmbia, Paraguai. Societats de l'àrtic i el subantàrtic. Contacte, desestructuració, conquesta, resistència i colonització europea del Nou Món. Conseqüències socials de la conquesta.

Metodologia

ACTIVITAT DIRIGIDA 40%

Assistència a classes teòriques dirigides per el/la professor/a.

Assistència a sessions de seminaris i pràctiques dirigides per el/la professor/a.

Lectura comprensiva de textos.

ACTIVITAT AUTÒNOMA 55%

Estudi personal.

Preparació de presentacions orals

Realització de ressenyes, treballs i comentaris analítics.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	40	1,6	3, 4, 5, 6, 8, 9
Tipus: Supervisades			
Seminaris i pràctiques	20	0,8	1, 2, 7, 9, 10
Tipus: Autònomes			
Lectura i comprensió de textos	70	2,8	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10

Avaluació

La matèria s'avaluarà mitjançant l'aplicació dels següents procediments:

1. 4 proves parcials: 60 % nota final

2. Realització de treballs, ressenyes, resums comentaris analítics sobre els textos i altres documents proposats (quadres, gràfics, mapes, imatges ...) i/o preparació de comentaris orals i seminaris: 40%

Es reavaluaran les activitats d'avaluació lliurades en els terminis establerts pel professor/a de l'assignatura; en cap cas es podrà presentar un exercici per primera vegada durant el període de reavaluació.

Només es considerarà un alumne "no presentat" si ha lliurat menys del 40% de les evidències valuables del total de l'assignatura.

La còpia de fonts escrites (internet, llibres, treballs, etc.) suposa un 0 en la qualificació de l'exercici i que l'alumne perdi la convocatòria del total de l'assignatura.

L'alumnat tindrà dret a revisar els resultats de les proves realitzades. El professorat establirà oportunament els mecanismes per fer-ho.

Es tindran en compte els casos particulars que rebran, com no podria ser d'altra manera, un tractament particular.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Comentaris de Text	40	10	0,4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Proves escrites per cada bloc temàtic.	60	10	0,4	2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11

Bibliografía

- Adams, R. E. (2000): Las antiguas civilizaciones del Nuevo Mundo. Ed. Crítica, Barcelona.
- Arriaza, B. & V. Standen (2002): Muerte, momias y ritos ancestrales: la cultura Chinchorro. Serie Patrimonio Cultural, Universidad de Tarapacá. Arica, Chile.
- Aschero, C. (1988): "Pinturas rupestres, actividades y recursos naturales; un encuadre arqueológico". En Arqueología contemporánea argentina, actualidad y perspectivas. Buenos Aires, Ed Búsqueda, 109-146.
- Barnett, W.K. & J.W. Hoopes (Edits) (1995): The emergence of Pottery. Technology and Innovation in Ancient Societies, Smithsonian Institution Press, Washington.
- Bazán, P. ed. (2001): Wari: arte precolombino peruano . Edición al cuidado de Pedro Bazán. Huelva: Fundación el Monte.
- Benson & A. G. Cook, ed. (2001): Ritual sacrifice in ancient Peru. E. P. Austin : University of Texas Press.
- Bettinger, R.L.1991. Hunter-Gatherers: Archaeological and Evolutionary Theory. New York: Plenum.
- Burger, R. L. (1992): Chavin and the origins of andean civilization. London, Thames and Hudson.
- Coe, M., D. Snow & E. P. Benson (2000): Atlas Cultural de América Antigua. Civilizaciones precolombinas. Edit. Optima, España.
- D'Altroy, T. (2003): Los Incas. Ed. Ariel, Barcelona.
- Davies, N. (1977): Los Aztecas. Colección Nuestro Pasado.
- Davies, N. (1999): Los Antiguos Reinos del Perú, Ed. Crítica.
- Dawson, G. (1960): "Los alimentos vegetales que América dio al mundo". Serie técnica 8. Facultad de Ccias Naturales. Universidad Nacional de La Plata. pp. 5-68.
- De Montmollin, O. (1989): The Archaeology of political structure : Settlement Analysis in a Classic Maya Polity Cambridge: Cambridge University Press.
- Demarest, A. (2004): [Ancient Maya: the rise and fall of a rainforest civilization](#). Cambridge University Press.
- Dillehay, T.D. (2000): The settlement of the Americas. A new Prehistory. Basic Books, NY.
- Estrella, E. (2002): "Consecuencias epidemiológicas de la conquista de América". MS. Dpto. de Humanidades Médicas, Facultad de Medicina, Universidad Central de Quito, Ecuador.
- Fiedel, S. J. (1996): Prehistoria de América. Barcelona: Crítica.
- Fiedel, S. J. (1996): Prehistoria de América. Ed. Crítica, Barcelona.
- Fowler, M. (1988): Las Sociedades no nucleares de Norteamérica: llanuras, praderas y el este [Caracas]: Academia Nacional de la Historia de Venezuela.
- Frison, G. C. (1991): Prehistoric Hunters of the High Plains. 2ª ed. New York: Academic Press, San Diego.
- Galeano, E. (1996): "Fiebre del oro, fiebre de la plata". En Las venas abiertas de América Latina. pp. 15-90. Ed. Siglo XXI, México-España.
- Garavaglia, J.C. y J. Marchena (2005): América latina de los orígenes a la independencia. Tomo I: América precolombina y la consolidación del espacio colonial. Ed. Crítica, Barcelona.
- Guilá Naquitz (1986): Archaic foraging and early agriculture in Oaxaca, Mexico. Edited by K. V. Flannery, Orlando: Academic Press.

Haynes, G. (2002): *The Early settlement of North America: the Clovis Era* / Cambridge: Cambridge University Press.

Headrick, A. (2007): [The Teotihuacan trinity : the sociopolitical structure of an ancient Mesoamerican city](#) Austin: University of Texas Press.

HerasMartínez, César (1992): *La América austral antes de los españoles* . Ed. Akal, Madrid.

Hernández, A. y otros (1998): *Los Mayas del período clásico*. Barcelona: Lunwerg.

Kehoe, A. B. (2002): [America before the European invasions](#) London [etc.]: Longman.

Kelly, R. (1995): *The Foraging Spectrum*. Utah University Press

Kornfeld, M. (2003): *Affluent foragers of the North American Plains: landscape archeology of the Black Hills*; Oxford, England. Hadrian Books.

Laughton, T. (1998): *Los Mayas: Vida, mitología y arte*, Madrid.

Lavallée, D. (1995): *Telarmachay, cazadores y pastores prehistóricos de los Andes*. Lima: Instituto Francés de Estudios Andinos.

Lee R. and Richard Daly (Eds.) (2000): *The Cambridge Encyclopedia of Hunter and Gatherers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Longhena, M. (1999): *El esplendor de los Incas y de otras civilizaciones andinas*. Textos, M. Longhena, W. Alva, Barcelona, Óptima.

Lucena Salmoral, M. Coord. (1992): *Historia de Iberoamérica, tomo I: "Prehistoria e Historia antigua"* Ed. Cátedra, 476 págs.

Lumbreras, L. G. (2000): [Las Formas históricas del Perú](#). Lima: Lluvia Editores.

Mann, Ch. (2006): [1491: Una nueva historia de las Américas antes de Colón](#) Madrid: Taurus.

Marcos, J. (1999): "El proceso de Neolitización en los Andes ecuatoriales (8.000-2.000 AC)".

Martin, Simon (2002): *Crónica de los reyes y reinas mayas: la primera historia de las dinastías mayas*. Ed. Crítica, Barcelona.

Matos Moctezuma, E. (1989): *Los Aztecas Corpus Precolombino*. Las civilizaciones Mesoamericanas,

Meltzer, D.J. (1993): "Pleistocene Peopling of the Americas". *Evolutionary Anthropology*, pp. 157-169.

Millon, R. (1981): *Teotihuacán: city, state and civilization; Supplement of the Handbook of Middle America Indians, Vol.I*, pp. 198-243. Austin.

Moseley, M (2001): *The Incas and their ancestors: The Archaeology of Perú*. Thames & Huston ed.

New York [etc.] : Berg, 1991

Orquera, L. & E. Piana (1999): "El extremo austral del continente". *Nueva historia de la Nación Argentina, Tomo 1*. pp. 233-257. Academia Nacional de la Historia. Ed. Planeta.

Orquera, L. A. & Piana, E. L. (1999): *Arqueología de la región del canal Beagle (Tierra del Fuego, Argentina)*. Buenos Aires: Sociedad Argentina de Antropología.

Pärssinen, M. (2003): *Tawantinsuyu, el estado inca y su organización política*. Instituto Francés de Estudios Andinos.

Pierrebourg, F. de (1999): L'Espace domestique maya: une approche ethnoarchéologique au Yucatan (Mexique). Oxford, Archaeopress.

Pool, Ch. (2007): [Olmec archaeology and early mesoamerica](#). Cambridge University Press.

Powell, J M. (2005): [The First americans: race, evolution, and the origin of native americans](#). Cambridge University Press.

Prous, A. (2000): "El poblamiento de América: Un debate sin fin". Revista Ciencia Hoy, vol. 10, N° 58.

Quesada López, José Manuel (2001): Los Primeros colonizadores del Nuevo Mundo. Arco Libros, Madrid.

Rattray, E. (2001): Teotihuacan : ceramics, chronology, and cultural trends. México: Instituto Nacional de Antropología e Historia. Pittsburgh: University of Pittsburgh.

Rivera Dorado, M (1985): Los Mayas de la antigüedad. Ed. Alhambra.

Rivera Dorado, M. (1992): Arqueología americana. Ed. Síntesis, DL, Madrid.

Sabloff, J. A. (1991): Las Ciudades del antiguo México: reconstrucción de un mundo perdido / J. A. Sabloff ; Barcelona: Destino.

Sanoja Obediente, M. (1982): De la recolección a la agricultura [Caracas]: Academia Nacional de la Historia de Venezuela.

Sanoja Obediente, M. (1995): Gente de la canoa: economía política de la antigua sociedad apropiadora del noroeste de Venezuela. Caracas: Fondo Editorial Tropykos.

Santoro Vargas, C. M. (2000): Culturas de desierto chileno: 10.000 años de historia. Iquique: Ediciones Universidad de Tarapacá.

Santoro, C. (2000): Culturas de desierto chileno, 10.000 años de historia. Iquique: Universidad de Tarapacá.

Service, E. R. (1984): Los cazadores. Barcelona: Labor.

Shady, R. & C. Leyva, ed. (2003): La Ciudad sagrada de Caral-Supe: los orígenes de la civilización andina y la formación del estado prístino en el antiguo Perú. Instituto Nacional de Cultura, Lima.

Sharer, R. J.(2006): [The Ancient maya](#) Stanford (Calif.): Stanford University Press.

Shimada Izumi ed. (1994): Tecnología y organización de la producción cerámica prehispánica en los andes. Lima: Pontificia Universidad Católica del Perú, Fondo Editorial.

[Sondereguer, C. \(2001\): Cerámica precolombina : catalogo de morfología: Norteamérica, Mesoamérica, Centroamérica, Suramérica](#) Buenos Aires : Ediciones Corregidor.

Standen, V. (1997): "Temprana complejidad funeraria de la cultura Chinchorro (norte de Chile)", Latin American Antiquity, 8:2, pp.134-156.

[Testart, Alain Les Chasseurs-cueilleurs ou l'origine des inégalités / Alain Testart](#) Paris : Société d'Ethnographie, 1982

Vila A. y Estévez, J. (2003): "Sociedades fueguinas, ¿desapariciones inevitables?", en R.Piqué y M. Ventura (Eds.) [América Latina. Historia y Sociedad](#). ICCI Barcelona, pp:107-118.

VVAA. (1989): Los Orígenes de la Civilización Maya. R. E. Adams (compilador). México, D.F.: Fondo de Cultura Económica.

VVAA. (1999): Historia de América Andina. Las sociedades aborígenes. pp. 110-140. L.G. Lumbreras editor. Libresa. Universidad Andina Simón Bolívar, Ecuador.

VVAA. (1999): Historia general de América Latina. Las sociedades originarias, Vol.1. (Rojas Rabiela, T., Directora del volumen). Edit. Trotta y Ediciones UNESCO, París, Francia.

VVAA. (1999): Mesoamerican Architecture as a Cultural Symbol. Edited by J. K. Kowalski. New York: Oxford University Press.

VVAA. (2000): The Archaeology of Communities: a New World Perspective / edited by M.A. Canuto and J. Yaeger, Routledge.

VVAA. (2001). Enciclopedia of Prehistory. Middle America, Vol. 5. (Peregrine, P.N. y M. Ember, Edits), Kluwer Academic/Plenum Publisher.

VVAA. (2001): Landscape and power in ancient Mesoamerica / edited by R. Koontz, K. Reese-Taylor and A. Headrick. Boulder Westview Press.

VVAA. (2004): Mesoamerican archaeology: Theory and Practice / edited by J. A. Hendon and R. A. Joyce, Blackwell Publishing, cop.

VVAA. (2008): [Arte y Arqueología en Teotihuacan: nuevos trabajos](#) [Bellaterra: Grup d'Estudis Precolombins, Departament d'Art de la Universitat Autònoma de Barcelona].

VVAA. (2009): La alimentación en la América precolombina y colonial: una aproximación interdisciplinaria / A. Capparelli, A. Chevalier, R. Piqué (coords.) Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institución Milà i Fontanals, BCN.

VVAA. New frontiers in the archaeology of the Pacific Coast of Southern Mesoamerica / F. Bove & L. Heller, ed. Arizona State University press.

Webster, D. (2003): La caída del imperio maya. Ed. Destino, Barcelona, 479 págs.